

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ МАКРОЕКОНОМІЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ

©2020 ІВАШИНА О. Ф., ІВАШИНА С. Ю.

УДК 330.101.54
JEL: B41; O11

Івашина О. Ф., Івашина С. Ю. Методологічні проблеми макроекономічного регулювання

У статті розглядається проблема відповідності існуючих макроекономічних моделей можливим змінам поведінки економічних суб'єктів, що можуть відобразитися на мікро- та макрофункціях, використаних у цих моделях. Проведено історичний екскурс формування «адаптивних» і «раціональних очікувань» у процесі макроекономічного регулювання. Виділено окремі інституціональні чинники, які впливають на його ефективність та передбачуваність результатів. Показано можливість прийняття правильних рішень, якщо очікування економічних суб'єктів спираються на минулий досвід, постійно перевіряються в процесі економічної діяльності, а суб'єктивні оцінки майбутнього стану ринків і цін збігаються з умовними математично розрахованими очікуваннями на основі доступної на даний час інформації. Раціональні очікування розглянуто як доповнення до макроекономічної теорії, що надає лише більшої точності макроекономічним прогнозам та обґрунтованих підстав для прийняття рішень економічними суб'єктами в процесі макроекономічного прогнозування та регулювання. Показано методологічну недосконалість неокласичної моделі в поясненні формування макроекономічної рівноваги та доведено необхідність прийняття інституціональної моделі «обмеженої раціональності». Можливість надання реалістичної оцінки прогнозованих результатів макроекономічного втручання у відтворювальний процес пов'язано з наявністю в макроекономічній моделі функцій поведінки, які достатньо точно відображають реальну індивідуально-господарську поведінку суб'єктів економіки. Запропоновано використання більш реалістичних моделей людської поведінки для точної параметризації майбутніх економічних станів і цін у процесі макроекономічного регулювання. Поставлено питання про синтез нової теорії та інституціоналізму для подолання невизначеності результатів економічних дій.

Ключові слова: макроекономічне регулювання, адаптивні очікування, раціональні очікування, обмежена раціональність, неокласична теорія, нова макроекономіка, інституціоналізм.

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-5-15-21>

Бібл.: 17.

Івашина Олександр Флорович – доктор економічних наук, професор, професор кафедри зовнішньоекономічної діяльності, Університет митної справи та фінансів (вул. Володимира Вернадського, 2/4, Дніпро, 49000, Україна)

E-mail: ivashina_aleks@ukr.net

Івашина Світлана Юрїєвна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри банківської справи та фінансових послуг, Університет митної справи та фінансів (вул. Володимира Вернадського, 2/4, Дніпро, 49000, Україна)

E-mail: ivashynasv@gmail.com

УДК 330.101.54
JEL: B41; O11

Івашина А. Ф., Івашина С. Ю. Методологические проблемы макроэкономического регулирования

В статье рассматривается проблема соответствия существующих макроэкономических моделей возможным изменениям поведения экономических субъектов, которые могут отразиться на микро- и макрофункциях, использованных в этих моделях. Проведен исторический экскурс формирования «адаптивных» и «рациональных ожиданий» в процессе макроэкономического регулирования. Выделены отдельные институциональные факторы, влияющие на его эффективность и предсказуемость результатов. Показана возможность принятия правильных решений, если ожидания экономических субъектов основаны на прошлом опыте, постоянно проверяются в процессе экономической деятельности, а субъективные оценки будущего состояния рынков и цен совпадают с условными математически рассчитанными ожиданиями на основе доступной в настоящее время информации. Рациональные ожидания рассматриваются как дополнение к макроэкономической теории. Они обеспечивают большую точность макроэкономическим прогнозам и основания для принятия решений экономическими субъектами в процессе макроэкономического прогнозирования и регулирования. Показана методологическая ограниченность неоклассической модели макроэкономического равновесия и доказана необходимость принятия институциональной модели «ограниченной рациональности». Возможность реалистической оценки прогнозируемых результатов макроэкономического вмешательства в воспроизводственный процесс связана с наличием в макроэкономической модели функций поведения, которые достаточно точно отражают реальное индивидуально-хозяйственное поведение субъектов экономики. Поставлен вопрос о синтезе новой макроэкономики и институционализма для создания более реалистичных моделей человеческого поведения, точной параметризации будущих экономических состояний и цен в процессе макроэкономического регулирования.

Ключевые слова: макроэкономическое регулирование, адаптивные ожидания, рациональные ожидания, ограниченная рациональность, неоклассическая теория, новая макроэкономика, институционализм.

Библ.: 17.

Івашина Олександр Флорович – доктор економічних наук, професор, професор кафедри внешнеэкономической деятельности, Університет таможенного дела и финансов (ул. Владимира Вернадского, 2/4, Днепр, 49000, Украина)

E-mail: ivashina_aleks@ukr.net

Івашина Светлана Юрьевна – кандидат экономических наук, доцент, доцент кафедры банковского дела и финансовых услуг, Університет таможенного дела и финансов (ул. Владимира Вернадского, 2/4, Днепр, 49000, Украина)

E-mail: ivashynasv@gmail.com

UDC 330.101.54
JEL: B41; O11

Ivashyna O. F., Ivashyna S. Yu. Methodological Problems of the Macro-Economic Regulation

The article discusses the problem of conformity of existing macro-economic models to possible changes in the behavior of economic actors, which may affect the micro- and macro-functions used in these models. A historical excursion of the formation of «adaptive» and «rational expectations» in the process of macro-economic regulation is carried out. Several institutional factors that influence its effectiveness and predictability of results are allocated. The possibility of making the right decisions is displayed, if the expectations of economic actors are based on past experience, are constantly checked in the course of economic

activity, and the subjective valuations of the future status of markets and prices coincide with the conditional mathematically calculated expectations based on the information currently available. Rational expectations are seen as an addition to the macro-economic theory. They provide greater accuracy to the macro-economic forecasts and grounds for decision-making by economic actors in the process of macro-economic forecasting and regulation. The methodological limitations of the neoclassical model of macro-economic equilibrium are shown and the need for an institutional model of «limited rationality» is proved. The possibility of a realistic assessment of the projected results of macro-economic intervention in the reproductive process is related to the presence in the macro-economic model of behavioral functions, which more accurately reflect the real individual and economic behavior of economic actors. The authors rise the question of the synthesis of new macro-economics and institutionalism to create more realistic models of human behavior, to accurately parameterize future economic conditions and prices in the process of macro-economic regulation.

Keywords: macro-economic regulation, adaptive expectations, rational expectations, limited rationality, neoclassical theory, new macro-economics, institutionalism.

Bibl.: 17.

Ivashyna Oleksandr F. – D. Sc. (Economics), Professor, Professor of the Department of Foreign Economic Activity, University of Customs and Finance (2/4 Volodymyr Vernadsky Str., Dnipro, 49000, Ukraine)

E-mail: ivashina_aleks@ukr.net

Ivashyna Svitlana Yu. – PhD (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Banking and Financial Services, University of Customs and Finance (2/4 Volodymyr Vernadsky Str., Dnipro, 49000, Ukraine)

E-mail: ivashynasv@gmail.com

Становлення та розвиток національної економіки все ще відбувається в непростих умовах існування політико-економічної системи, яка в інституціональній теорії отримала назву «влада – власність». У ній закладено інституціональні перешкоди для функціонування системи ефективного державного управління та прийняття економічно виправданих «раціональних» рішень, макроекономічного регулювання та оцінки наслідків макроекономічних дій. Погляди, настанови, ціннісні орієнтири соціального середовища, сформовані в результаті існування такої системи та навіть залишків елементів соціального середовища, успадкованого від радянських часів, сприяють збільшенню ролі держави в економіці, збереженню існуючої інституціональної системи та функціонуванню існуючої економічної моделі. За таких умов не можна розраховувати, що макроекономічне регулювання буде ефективним. Тому в процесі моделювання макроекономічних ситуацій та процесів фактори макроекономічної динаміки мають бути не просто враховані, вони мають бути інтерпретовані з позицій забезпечення інституціональних змін в інтересах усього суспільства, а результати макроекономічного регулювання, передбачувані з великим ступенем достовірності на основі науково обґрунтованих моделей, забезпечувати певні соціально-економічні досягнення.

У процесі макроекономічного регулювання завжди постає питання відповідності існуючих моделей можливим змінам поведінки економічних суб'єктів, що можуть відобразитися на мікро- і макрофункціях, використаних у цих моделях. Розв'язання цього питання об'єднало зусилля представників різних напрямів економічної науки: Дж. Кейнса, Р. Барроу, Р. Лукаса, Б. Маккалума, М. Фрідмена, Д. Мута, Д. Норта, Дж. Стіглера та ін. Наукове дослідження теоретичних засад і практики макроекономічного регулювання, в контексті подолання нестабільності розвитку ринкової економіки та ризиків, було започатковано

Дж. Кейнсом [1]. Кейнсіанська модель макроекономічної рівноваги побудована на припущенні можливості досягти запланованого рівня ефективного попиту та, відповідно, сукупного доходу (цілі соціально-економічної політики) через зміну окремих компонентів сукупних витратків і включає елемент імовірності у своїй конструкції (планові інвестиції як функція від очікуваної норми прибутку, планові заощадження як функція від очікуваного доходу домогосподарств). Модель визначила напрямок подальшої наукової дискусії щодо доцільності та обмеженості макроекономічного регулювання. Результатом так званої кейнсіансько-монетарної дискусії стала поява моделей, які об'єднали погляди неокласиків і кейнсіанців на можливість досягнення ринкової рівноваги за допомогою макроекономічного регулювання.

У теоретичному аналізі та практиці макроекономічного регулювання широко використовується результат «неокласичного синтезу» – модель IS-LM. Модель була розроблена та представлена науковій спільноті Дж. Хіксом (*J. R. Hicks*) у 1937 р. у роботі «Містер Кейнс і «класики» [2]. Якщо база макроекономічна модель IS-LM дає можливість аналізувати стан рівноваги на товарному та грошовому ринках, то в її розширених версіях, розроблених Р. Манделлом (*R. A. Mundell*) та Е. Хансеном, аналізуються можливості досягнення стану рівноваги у відкритій економіці та з урахуванням ринку праці [3; 4]. Приведення моделі IS-LM до рівня системи диференціальних рівнянь, безумовно, покращує її аналітичні можливості щодо оцінки факторів і результатів макроекономічного втручання у відтворювальний процес і наближує її до більшої відповідності реаліям економічного життя.

Подальший розвиток ідеї неокласичного синтезу виявився у «новій кейнсіанській моделі» загальної рівноваги. Оцінку моделі можна знайти в роботі М. Бордо та А. Шварц (*M. D. Bordo, A. J. Schwartz*) [5, p.

217–239]. У моделі використовуються рівняння (IS), раціональні очікування (крива Філіпса), інституційні фактори та принципи монетарної моделі М. Фрідмена. Нова кейнсіанська модель послужила основою для створення стохастичних динамічних моделей загальної рівноваги (*Dynamic Stochastic General Equilibrium – DSGE*), описаних Ф. Мішкіним (F. S. Mishkin), що дало теорії неокласичного синтезу більшої наукової доказовості [6, р. 1–41].

Задавалося б, урахування інституціональних чинників індивідуально-господарської поведінки економічних суб'єктів у макроекономічному регулюванні є умовою зростання його ефективності та зменшення невизначеності можливих варіантів дій. Альтернативна точка зору, представлена Г. Епштейном (G. Epstein), полягає в тому, що подолання емпіричних та інституційних обмежень, шляхом введення до аналізу інституціональних факторів, може послабити пропозиції щодо макроекономічної політики [7, р. 29]. Проблема ефективного застосування макроекономічного регулювання виявилася складною в результаті неможливості передбачення майбутнього в макроекономічних моделях. Спробу розв'язати цю проблему було зроблено в межах «нової макроекономіки» та інституціональної теорії, що потребує певного переосмислення наукових здобутків і подальших досліджень.

Метою статті є проведення історичного експерименту в розв'язанні наукової проблеми формування «адаптивних і раціональних очікувань» у процесі макроекономічного регулювання, виділення окремих інституціональних чинників, які впливають на його ефективність, та окреслення шляхів розв'язання проблеми передбачуваності в макроекономічному регулюванні.

Розроблені свого часу в межах неокласичного аналізу мікроекономічні поведінкові функції довгий час не ставилися під сумнів економістами-теоретиками. Однак в умовах макроекономічної нестабільності, викликаній інституціональною трансформацією суспільства, вони можуть змінюватися навіть у межах часу реалізації макроекономічних заходів. До уваги також необхідно взяти швидкість технологічних зрушень та інноваційних процесів у середовищі цифрової економіки. Таким чином, мікроекономічні гіпотези, які використовуються в макроекономічному регулюванні, часто побудовані на нереалістичних передумовах поведінки суб'єктів економіки, а отримані макроекономічні прогнози, очевидно, не відображають реальний стан економіки.

За наявності в макроекономічній моделі функцій поведінки, які достатньо точно відображають реальну індивідуально-господарську поведінку суб'єктів економіки та враховують максимально допустиму кількість інституціональних факторів, можна розраховувати на достовірну оцінку майбутніх результатів

макроекономічних заходів. Важливість правильних передбачень майбутнього може бути визначальною при формуванні економічної політики та виборі інструментів макроекономічного регулювання. Наприклад, обраний урядом у 2019 р. варіант досягнення макроекономічної рівноваги передбачав балансування державного бюджету, у тому числі за рахунок продажу облігацій внутрішньої державної позики (ОВДП). Так, великий попит на ОВДП дозволив НБУ розмістити на ринку єврооблігації на суму 4,2 млрд дол. Це привело до формування профіциту платіжного балансу та зміцненню гривні, дозволило уряду частково профінансувати поточні боргові виплати [8, с. 14]. Можна припустити, що інвестори вкладали гроші в покупку ОВДП тому, що їхня висока доходність мала тимчасовий характер і формувала очікування щодо неможливості її подальшого зростання. Велика залежність економіки від надходжень грошей із зазначеного джерела не залишає емітенту (державі в особі НБУ) права на помилку в оцінці намірів інвесторів.

Спробуємо зазначити ті труднощі, які пов'язані з необхідністю врахування інституціональних факторів, що формують очікування майбутнього та виникають при прийнятті економіко-політичних рішень та реалізації макроекономічних заходів. Почнемо з аналізу поглядів на цю проблему в межах мейнстріму.

Неокласична економічна теорія, побудована на методологічних традиціях «австрійської школи», не брала до уваги можливу нераціональність поведінки економічного суб'єкта. Дж. Кейнс використав цей методологічний принцип в основному психологічному законі та макроекономічній моделі загальної рівноваги. Однак включення ним до аналізу фактора невизначеності і, тим самим, неможливості з достатньою точністю передбачати майбутні наслідки економічних дій поставило під сумнів саму ідею повної раціональності економічних суб'єктів. У кейнсіанській теорії економічні суб'єкти поводять себе зовсім не так, як уявний homo oeconomicus в неокласичних поведінкових моделях. Такі суб'єкти не здатні передбачити майбутнє і тому діють не стільки за розрахунком, скільки під впливом інтуїції, азарту, тих ірраціональних мотивів поведінки, які Кейнс визначив як «життєві сили» [1].

Поставлена Дж. Кейнсом проблема недосконалості поведінкових моделей, у контексті оцінки результатів макроекономічного регулювання, зумовила розвиток ідей щодо врахування невизначеності майбутнього та ризиків. У посткейнсіанській теорії зазначена проблема вирішується шляхом створення наукової основи для розрахунку тих імовірностей, що впливають на формування очікувань економічних суб'єктів.

Підхід до подолання невизначеності майбутніх результатів змін і ризику запропоновано в «нео-

класичному синтезі». Методологічною особливістю теорії «неокласичного синтезу» стало відокремлення мікрорівня економіки як сфери дії раціональних суб'єктів на основі неокласичних поведінкових функцій і макрорівня як сфери невизначеності, для якої характерним є існування «грошової ілюзії». «Грошова ілюзія» виникає в результаті браку достовірної інформації про ринок. Необхідність розглядати індивідуально-господарську поведінку суб'єктів економіки виходить з обмеженої раціональності макроекономічних суб'єктів. Хоча теорія «неокласичного синтезу» і не ставить під сумнів мікроекономічні поведінкові функції, вона побудована на припущенні обмеженої раціональності макроекономічних суб'єктів.

Подолати розрив між раціональністю економічного суб'єкта на мікрорівні та ірраціональністю економічного суб'єкта на макрорівні намагалися представники нової класики (нової макроекономіки) Р. Лукас (*R. E. Lucas, Jr.*), Б. Маккалум (*B. T. MacCallum*) та інші дослідники [9; 10]. У розробленій ними моделі адаптивних очікувань ці очікування вважаються похідними від попередніх дій економічних суб'єктів у відповідних ситуаціях. У модифікованій моделі адаптивних очікувань економічні суб'єкти можуть помилятися та приймати невірні рішення в короткому періоді тому, що їхні очікування базуються на минулому досвіді. Однак у довгому періоді рішення стають більш відповідними ситуації, а передбачення економічних суб'єктів – більш обґрунтованими, оскільки їхні очікування постійно перевіряються та змінюються в процесі економічної діяльності.

Очевидно, теорія адаптивних очікувань має певні теоретичні слабкості. У простих версіях моделі адаптивних очікувань рівень майбутніх цін визначається виключно цінами останнього періоду. Подібний підхід не доцільно використовувати в економіках, розвиток яких визначається швидкоплинними інноваційними процесами та частими змінами технологій. Цього недоліку не позбулися і в більш «просунутій» авторегресивній моделі адаптивних очікувань, де майбутні ціни визначаються виключно цінами, сформованими протягом значно довшого періоду. Навіть при зміні величини та функції попиту, коли очікуваний рівень цін, скоріше за все, не буде відповідати цінам минулого періоду, представники теорії адаптивних очікувань не виключають, що економічні суб'єкти проігнорують емпірично отриманий на власних помилкових прогнозах досвід. Очевидно, орієнтації економічних суб'єктів при прийнятті рішень виключно на минуле (навіть в авторегресивних гіпотезах очікування) та ігнорування можливості прийняти до аналізу суттєвих факторів майбутніх змін доводить необхідність розширення теорії адаптивних очікувань.

Обмеженість теорії адаптивних очікувань спробував подолати Дж. Мут (*J. F. Muth*). Він запропонував новий підхід, що отримав назву теорії «раціональних

очікувань». На думку Дж. Мута, навіть в умовах невизначеності економічних суб'єктів уже не задовольняють перевірені в минулому схеми, вони аналізують існуючу інформацію про ринки та ціни, знаходять можливий варіант дій, наслідують йому та намагаються в майбутньому діяти раціонально [11, р. 316].

Проблема формування оптимальної поведінки економічних суб'єктів вирішується в теорії раціональних очікувань шляхом узгодження суб'єктивних оцінок майбутнього стану ринків і цін з умовними математично розрахованими очікуваннями на основі доступної на даний час інформації. Прийняття ідей Дж. Мута щодо оцінки майбутнього ринків і цін не дає підстав вважати, що раціональні очікування збігаються з передбаченнями неокласичної теорії, отриманими на основі використання неокласичних поведінкових функцій. Введення «раціональних очікувань» до неокласичної моделі загальної рівноваги надає лише більшої точності макроекономічним прогнозам та обґрунтованих підстав для прийняття рішень економічними суб'єктами. Якщо це так, то теорію раціональних очікувань можна вважати важливим доповненням до макроекономічної теорії, яке доцільно брати до уваги при прийнятті рішень кон'юнктурно-політичного характеру в процесі макроекономічного прогнозування та регулювання.

Основним недоліком гіпотези раціональних очікувань можна вважати те, що в ній не враховані висновки отримані внаслідок застосування моделей неповної раціональності. Наведемо неповний перелік таких моделей:

- ✦ *модель очікуваної корисності*, відповідно до якої очікувана корисність від кількох можливих варіантів дій являє собою суму корисностей кожного варіанта дій з урахуванням імовірності здійснення кожної дії [12, с. 217–241];
- ✦ *модель стратегічної раціональності*, яка доводить можливість поступового формування ділової репутації (гудвіла) та недоцільності опортуністичної поведінки економічних суб'єктів у ситуації максимізації корисності від багатократно повторюваних операцій [13, р. 43–44];
- ✦ *теоретико-ігрові моделі раціональної поведінки*, які пояснюють можливість вибору оптимального варіанта поведінки в ситуації, коли всі учасники ринку вважаються «раціональними гравцями» [14].

Як бачимо, теорія раціональних очікувань довела, що в ситуації невизначеності існує можливість приймати обґрунтовані рішення на основі попереднього досвіду та використання поточної інформації про ринок і ціни. Оскільки необхідну інформацію розглядають як специфічний ресурс на ринку, що має ціну, вона має бути використана ефективно.

Важливим питанням у контексті теоретичного та емпіричного аналізу майбутніх результатів можли-

вих макроекономічних дій є встановлення того, чому реальні економічні результати відрізняються від очікуваних. Проаналізуємо умовні ситуації, пов'язані з неправильними очікуваннями економічних суб'єктів щодо майбутнього. Припустимо, що Центробанк правильно обирає величину грошової пропозиції, і на товарному ринку встановлюється цінова рівновага, якій відповідає очікуваний рівень цін. Реальний дохід і зайнятість також мають відповідати результатам, отриманим на основі використання неокласичної моделі. Якщо економічні суб'єкти (працівники) переоцінюють свою майбутню заробітну плату, то, внаслідок її завищених оцінок щодо реальної заробітної плати, величина пропозиції на ринку (N^s) праці буде меншою за рівноважну, розраховану на основі неокласичної моделі. Пропозиція на ринку праці (N^s) залежить від існуючої реальної заробітної плати (w_r) відповідно до неокласичної функції: $N^s = f(w_r), \frac{Y^s}{w_r} > 0$.

У результаті в економіці встановиться тимчасова рівновага, а реальний продукт і зайнятість відхиляться від аналогічних показників в основній неокласичній моделі. Як бачимо, внаслідок переоцінки майбутньої заробітної плати недостатня пропозиція праці призведе до зменшення виробництва та зайнятості, порівняно з «рівновагою повної зайнятості» в основній неокласичній моделі. «Неповну зайнятість» і зростання цін можна пояснити недостатньою пропозицією праці, яка сформувалася внаслідок переоцінки працівниками своєї реальної заробітної плати.

Таким чином, висновки нової макроекономіки стосовно необхідності враховувати нераціональність економічних суб'єктів доводять методологічну недосконалість неокласичної моделі в поясненні формування рівноваги. Вони змушують нас поставити під сумнів можливість отримувати довгострокові макроекономічні прогнози проведення грошової політики, навіть при незмінних очікуваннях. Наприклад, якщо збільшення грошової маси зменшить процентні ставки і збільшить інвестиції, то зростання реального випуску та зайнятості можуть сформувати довгострокову рівновагу повної зайнятості. Таких результатів можна досягти лише тоді, коли очікуваний економічними суб'єктами рівень цін буде відповідати реальному. Якщо очікування економічних суб'єктів щодо зміни цін не виправдовуються, то на наступний період вони переглядають свої очікування, а результатом монетарних дій будуть тільки тимчасові реальні ефекти. У довгому періоді можна очікувати виключно інфляційних або дефляційних наслідків.

Як бачимо, теорія раціональних очікувань має підстави претендувати на те, щоб надавати більш реалістичні оцінки щодо ситуації на ринку та рівня цін, ніж концепція адаптивних очікувань і кейнсіанська

концепція «грошових ілюзій». Такий висновок впливає з того, що зазначений підхід краще забезпечує передбачення майбутнього внаслідок визнання обмеженої раціональності економічних суб'єктів.

Складність використання «обмеженої раціональності» в процесі аналізу економічних ситуацій не дозволяє сподіватися на формування раціональних очікувань, які б забезпечили точну параметризацію майбутніх економічних станів. Формування таких «раціональних очікувань» та досягнення більш реалістичних передбачень майбутнього в процесі макроекономічного регулювання неможливе без урахування певної кількості інституціональних чинників економічної поведінки. Інституціональний аналіз доповнює наші уявлення про формування очікувань економічних суб'єктів, хоча цей процес складний і не доступний для безпосереднього спостереження.

Постає питання про синтез неокласичної теорії та інституціоналізму для подолання невизначеності результатів економічних дій у майбутньому та побудови нових, більш точних моделей людської поведінки. Використання гіпотез раціонального очікування в практиці макроекономічного регулювання та оцінки майбутніх змін може бути ефективним у разі врахування інституціональних факторів поведінки. Включення в макроекономічний аналіз дискреційних інституціональних альтернатив можливої поведінки економічних суб'єктів широко практикується при створенні сучасних макроекономічних моделей. Більшість макроекономічних моделей, створених на основі кейнсіанського підходу, монетарної концепції М. Фрідмена чи ідей прихильників сучасної монетарної теорії, переважно містять значну кількість поведінкових гіпотез, економічних змінних і інституційних факторів, вплив яких на економічну рівновагу часто важко зрозуміти. Так, навіть відносно проста монетарна модель макроекономічної стабілізації, розроблена Л. Андерсоном і К. Карлсоном (*L. C. Andersen, K. M. Carlson*) [15, р. 7–25], містить 8 рівнянь, побудованих на основі використання неокласичних поведінкових функцій, і з невеликою ймовірністю дозволяє досліджувати вплив монетарних дій на можливий рух важливих стратегічних економічних змінних. Тому робити макроекономічні прогнози на основі таких моделей важко.

Інституціональна теорія розширює сукупність факторів, які визначають раціональний вибір економічних суб'єктів. Крім передбачень економічних суб'єктів, обмежених власним досвідом і знаннями, на їх вибір впливають інші особливості. За визначенням Д. Норта, різноманітність зумовлена, по-перше, «відмінністю в раціональності підходу до справ...», по-друге, відмінностями в «економічних горизонтах»... суб'єкти мають різні уявлення, різну масштабність мислення... Різноманітність... суб'єктів виникає, на решті, з нерівності їхньої сили та їхнього впливу» [16,

с. 122–123]. Дж. Стиглер доводить, що «не фундаментальні дослідження та офіційні аналітичні матеріали відіграють вирішальну роль при прийнятті рішень, а розмови, упередження, публічні виступи, прогнози. Вони доводять відсутність зв'язку та залежності майбутнього і теперішнього стану ринку від моделей минулого. Невдачі пояснюються надмірною довірою до аналітичних досліджень і фундаментальних теоретичних розробок. Ефективність операцій визначається «теорією хаосу» та психологічним настроєм економічного суб'єкта в момент контакту з ринком» [17, с. 432–447]. Інституціональна теорія послідовно використовує міждисциплінарний підхід у дослідженнях поведінки економічних суб'єктів та намагається враховувати певні психологічні, культурні, етичні, ментальні та навіть екзистенціальні чинники поведінки.

Макроекономічне регулювання завжди здійснюється в умовах жорстких інституціональних обмежень щодо зміни доходів і витрат. Інституціональні обмеження, створені в інтересах забезпечення економічної стабільності, мають відповідати умовам досягнення цілей соціальної політики, а економіко-неекономічні взаємодії не можуть знаходитися в протиріччі з цілями політичної стабільності. Макроекономічне регулювання ускладнюється тим, що переваги політичного вибору не завжди орієнтовані на економічну стабільність і зростання.

В умовах економічної кризи виникає необхідність прийняття швидких рішень. Урахування фактора часу стає важливою умовою проведення ефективних заходів грошово-кредитної та фіскальної політики. Економіко-політичні рішення, прийняття яких пов'язане з проходженням певних демократичних чи бюрократичних процедур, набувають форми розпорядчих документів протягом певного часу, коли визначені заходи вже не потрібні. Крім того, прийняття швидких рішень завжди потребує розв'язання певних проблем, пов'язаних з асиметричністю та втратою інформації, недостатньою інформативністю макроекономічних показників, які не можуть відобразити різномірні компоненти національного капіталу.

Урахування інституціональних факторів індивідуальної поведінки в макроекономічних моделях є умовою дієвості макроекономічного регулювання соціально-економічних процесів. Пошуки нових форм і методів макроекономічного регулювання мають забезпечити раціональне використання обмежених ресурсів, структурні зрушення, зумовлені науково-технічною революцією, розвиток інституціональної інфраструктури. Характер дискусій з питань економічної теорії та практики свідчить про необхідність зміни парадигми макроекономічного регулювання, пошуку тих форм макроекономічного регулювання, які забезпечать реалізацію стратегії розвитку країни.

ВИСНОВКИ

Проблема ефективності макроекономічного регулювання виявилася складною в теоретичному плані та плані практичного застосування. Невідповідність застосованих у макроекономічних моделях мікроекономічних поведінкових функцій умовам реальної економіки не дозволяє з достатньою достовірністю передбачати результати можливих дій. Існуючі макроекономічні моделі часто використовують нереалістичні поведінкові гіпотези, які не відображають зміни в економіці та інституціональному середовищі. Якщо мікроекономічні поведінкові функції побудовані без урахування факторів імовірності, ризику, невизначеності, інституціональних і технологічних змін, то отримані на основі їх використання макроекономічні прогнози, очевидно, не відображають реальний стан економіки, а фактична та бажана рівновага в результаті макроекономічного регулювання можуть суттєво відрізнятись.

Нова макроекономіка змушує нас поставити під сумнів методологічні можливості неокласичної моделі загальної рівноваги щодо точності прогнозів результатів макроекономічних дій, навіть при незмінних очікуваннях і без урахування обмеженої раціональності економічних суб'єктів. Поширення інституціоналістами принципу обмеженої раціональності на ті сфери економічного аналізу, де раніше панували неокласики та кейнсіанці з їхніми раціональними економічними суб'єктами, привело до врахування обмеженої раціональності економічних суб'єктів у макроекономічних моделях та їхнього ускладнення. Однак відповідь на питання, чи надало їм це більшої реалістичності – не очевидна. Складність урахування «обмеженої раціональності» економічних суб'єктів у процесі аналізу господарських ситуацій не дозволяє забезпечити точну параметризацію майбутніх економічних станів.

Прийняття оптимальних рішень економічними суб'єктами в процесі макроекономічного регулювання має вирішуватися через узгодження суб'єктивних оцінок майбутнього стану ринків і цін з умовними математично розрахованими очікуваннями на основі доступної на даний час інформації та попереднього досвіду, з урахуванням динамічних взаємозв'язків, обмежених можливостей інструментальних змінних моделі, дії інституціональних чинників, які визначаються макроекономічними структурами, залежними від індивідуальних рішень економічних суб'єктів. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Кейнс Д. Общая теория занятости, процента и денег // Классика экономической мысли. Сочинения. М. : ЭКСМО-Пресс, 2000. С. 480–786.
2. Hicks J. R. Mr. Keynes and the "Classics": A Suggested Interpretation. *Econometrica*. 1937. Vol. 5. No. 2. P. 147–159. URL: <http://public.econ.duke.edu/~kdh9/Cours>

- es/Graduate%20Macro%20History/Readings-1/Hicks_Mr.%20Keynes%20and%20the%20Classics.pdf
3. Mundell R. A. Notes on the Development of the International Macroeconomic Model. Columbia University, 2001. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/161436668.pdf>
  4. Хансен Э. Экономические циклы и национальный доход. М. : Издательство иностранной литературы, 1959. Гл. 10. URL: <http://ek-lit.narod.ru/neoksod2.htm>
  5. Bordo M. D., Schwartz A. J. IS-LM and Monetarism. *History of Political Economy*. 2004. Vol. 36. Issue 5. P. 217–239. URL: <https://www.nber.org/papers/w9713.pdf>
  6. Mishkin F. S. Will Monetary Policy Become More of a Science? *NBER Working Paper*. No. 13566. October 2007. P. 1–41. URL: <https://www.nber.org/papers/w13566.pdf>
  7. Epstein G. The Institutional, Empirical and Policy Limits of 'Modern Money Theory'. Political Economy Research Institute (PERI). *Working Paper Series*. No. 481. March 2019. P. 1–37.
  8. Звіт про фінансову стабільність. Грудень 2019 року / Національний Банк України. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2019-H2.pdf?v=4
  9. Lucas R. E., Jr. On the Mechanism of Economic Development. *Journal of Monetary Economics*. 1988. Vol. 22. P. 3–42. URL: <https://www.parisschoolofeconomics.eu/docs/darcillon-thibault/lucasmechanicseconomicgrowth.pdf>
  10. MacCallum B. T. The Significance of Rational Expectation Theory. *Challenge*. 1980. Vol. 22. Issue 6. P. 31–47. DOI: <https://doi.org/10.1080/05775132.1980.11470578>
  11. Muth J. F. Rational Expectations and the Theory of Price Movements. *Econometrica*. 1961. Vol. 29. No. 3. P. 315–335. URL: <https://www.parisschoolofeconomics.eu/docs/guesnerie-roger/muth61.pdf>
  12. Алле М. Поведение рационального человека в условиях риска: критика постулатов и аксиом американской школы. *Thesis*. 1994. Вып. 5. С. 217–241. URL: https://igiti.hse.ru/data/465/313/1234/5_4_1Allais.pdf
  13. Edvinsson L., Malone M. S. *Intellectual Capital: Realizing Your Company's True Value by Finding Its Hidden Brainpower*. New York : Harper Business, 1997. 240 p.
  14. Baumol W. J., Quandt R. E. Rules of Thumb and Optimally Imperfect Decisions. *The American Economic Review*. 1964. No. 2. Part 1. P. 23–46.
  15. Andersen L. C., Carlson K. M. A Monetarist Model for Economic Stabilization. Review. Federal Reserve Bank of St. Louis. 1970. Vol. 52. P. 7–25. URL: https://files.stlouisfed.org/files/htdocs/publications/review/70/04/Stabilization_Apr1970.pdf
  16. Норт Д. Институты, институциональное изменение и функционирование экономики. М. : Фонд экономической книги «Начала», 1997. 527 с.
  17. Стиглер Дж. Экономическая теория информации // Теория фирмы. СПб. : Экономическая школа, 1999. Вып. 2. С. 432–447.
- Risk: Criticism of the Postulates and Axioms of the American School]. Thesis. 1994. https://igiti.hse.ru/data/465/313/1234/5_4_1Allais.pdf
- Andersen, L. C., and Carlson, K. M. "A Monetarist Model for Economic Stabilization. Review". Federal Reserve Bank of St. Louis. 1970. https://files.stlouisfed.org/files/htdocs/publications/review/70/04/Stabilization_Apr1970.pdf
- Baumol, W. J., and Quandt, R. E. "Rules of Thumb and Optimally Imperfect Decisions". *The American Economic Review*, part 1, no. 2 (1964): 23-46.
- Bordo, M. D., and Schwartz, A. J. "IS-LM and Monetarism". *History of Political Economy*. 2004. <https://www.nber.org/papers/w9713.pdf>
- Edvinsson, L., and Malone, M. S. *Intellectual Capital: Realizing Your Company's True Value by Finding Its Hidden Brainpower*. New York: Harper Business, 1997.
- Epstein, G. "The Institutional, Empirical and Policy Limits of 'Modern Money Theory'. Political Economy Research Institute (PERI)". *Working Paper Series*, no. 481 (March 2019): 1-37.
- Hicks, J. R. "Mr. Keynes and the "Classics": A Suggested Interpretation". *Econometrica*. 1937. http://public.econ.duke.edu/~kdh9/Courses/Graduate%20Macro%20History/Readings-1/Hicks_Mr.%20Keynes%20and%20the%20Classics.pdf
- Keyns, D. "Obshchaya teoriya zanyatosti, protsenta i deneg" [General Theory of Employment, Interest and Money]. In *Klassika ekonomicheskoy mysli. Sochineniya*, 480-786. Moscow: EKSMO-Press, 2000.
- Khansen, E. "Ekonomicheskiye tsikly i natsionalnyy dokhod" [Business Cycles and National Income]. <http://ek-lit.narod.ru/neoksod2.htm>
- Lucas, R. E., Jr. "On the Mechanism of Economic Development". *Journal of Monetary Economics*. 1988. <https://www.parisschoolofeconomics.eu/docs/darcillon-thibault/lucasmechanicseconomicgrowth.pdf>
- MacCallum, B. T. "The Significance of Rational Expectation Theory". *Challenge*, vol. 22, no. 6 (1980): 31-47. DOI: <https://doi.org/10.1080/05775132.1980.11470578>
- Mishkin, F. S. "Will Monetary Policy Become More of a Science?" *NBER Working Paper*, no. 13566. October 2007. <https://www.nber.org/papers/w13566.pdf>
- Mundell, R. A. "Notes on the Development of the International Macroeconomic Model". Columbia University, 2001. <https://core.ac.uk/download/pdf/161436668.pdf>
- Muth, J. F. "Rational Expectations and the Theory of Price Movements". *Econometrica*. 1961. <https://www.parisschoolofeconomics.eu/docs/guesnerie-roger/muth61.pdf>
- Nort, D. *Instituty, institutsionalnoye izmeneniye i funktsionirovaniye ekonomiki* [Institutions, Institutional Change and Economic Performance]. Moscow: Fond ekonomicheskoy knigi «Nachala», 1997.
- Stigler, Dzh. "Ekonomicheskaya teoriya informatsii" [The Economic Theory of Information]. In *Teoriya firmy*, issue 2, 432-447. St. Petersburg: Ekonomicheskaya shkola, 1999.
- "Zvit pro finansovu stabilnist. Hruden 2019 roku" [Financial Stability Report. December 2019]. *Natsionalnyi bank Ukrainy*. https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2019-H2.pdf?v=4

REFERENCES

Alle, M. "Povedeniye ratsionalnogo cheloveka v usloviyakh riska: kritika postulatov i aksiom amerikansko-y shkoly" [The Behavior of a Rational Person at